

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Προλεγόμενα

- 1.1 Ανάπτυξη ζητήματος.....σελ.2
1.2 Ιστορικά στοιχεία.....σελ.3
1.3 Έννοιες που δεν ταυτίζονται με το άσυλο κατοικίας.....σελ.4

2. Διακρίσεις των Συνταγματικών δικαιωμάτων

- 2.1 Αμυντικό, προστατευτικό και διεκδικητικό περιεχόμενο των Συνταγματικών δικαιωμάτωνσελ.5
2.2 Αμυντικό περιεχόμενο.....σελ.5
2.3 Προστατευτικό περιεχόμενο.....σελ.6
2.4 Διεκδικητικό περιεχόμενο.....σελ.7

3. Περιεχόμενο του δικαιώματος της κατοικίας

- 3.1 Έννοια κατοικίας.....σελ.8
3.2 Έννοια ασύλου κατοικίας.....σελ.9
3.3 Παραβίαση ασύλου κατοικίας.....σελ.10
3.4 Η έννοια της προστατευόμενης κατοικίαςσελ.10

4. Φορείς και αποδέκτες του δικαιώματος και πεδίο ισχύος

- 4.1 Φορείς.....σελ.11
4.2 Αποδέκτες του δικαιώματοςσελ.12
4.3 Πεδίο ισχύος.....σελ.12

5. Περιορισμοί του δικαιώματος ασύλου κατοικίας

- 5.1 Περιορισμοί δικαιώματος.....σελ.13
5.2 Η κατ' οίκον έρευνα.....σελ.14
5.3 Έλεγχος τηρήσεων του νόμου.....σελ. 15
5.4 Πρόληψη ή αποτροπή δημοσίου κινδύνου.....σελ.16
5.5 Αναστολή του δικαιώματος του ασύλου της κατοικίας.....σελ.16

6. Κυρώσεις σε περίπτωση παραβίασεως

- 6.1 Ποινικές κυρώσεις.....σελ.17
6.2 Αστικές κυρώσειςσελ.18
6.3 Πειθαρχικές κυρώσειςσελ.18
6.4 Δικονομικές κυρώσειςσελ.18

7. Συμπεράσματα.....σελ.18

8. Βιβλιογραφία.....σελ.19

9. Αναλυτικές περιπτώσεις από νομολογία.....σελ.20

1. ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

1.1 Ανάπτυξη ζητήματος

Το έγκλημα της διατάραξης της οικιακής ειρήνης προστατεύει την κατοικία – το δικαίωμα της κατοικίας του ατόμου. Η κατοικία από τα αρχαία χρόνια θεωρείται απαραβίαστο άσυλο και αποτελεί το χώρο εκείνο, μέσα στον οποίο ο άνθρωπος (οικοδεσπότης) είναι απόλυτος κυρίαρχος. Αποτέλεσμα αυτής της κυριαρχίας του οικοδεσπότη επί της κατοικίας του είναι και το δικαίωμα της μη διατάραξης της οικιακής του ειρήνης. Οτιδήποτε συμβαίνει μέσα στην κατοικία του κάθε ανθρώπου, γίνεται μόνο γιατί το θέλει ο οικοδεσπότης. Επομένως, ο νόμος θα πρέπει να προστατεύει την ειρήνευση του ατόμου μέσα στην κατοικία του από τις πάσης φύσεως διαταράξεις που μπορεί να υποστεί, χωρίς τη θέληση του.¹

Άσυλο της κατοικίας είναι ο συνταγματικά προστατευόμενος ιδιωτικός φυσικός χώρος του ανθρώπου, στον οποίο απαγορεύεται οποιαδήποτε επέμβαση χωρίς τη θέληση του δικαιούχου. Ο συντακτικός νομοθέτης αποβλέποντας στην προστασία του κάθε ατόμου και της οικογένειας, καθιερώνει το άσυλο της κατοικίας.

Η διάταξη του αρθ. 9§1 εδ. Α' του Συντάγματος, όπως κατ' αρχήν και όλες οι άλλες διατάξεις του περί των θεμελιωδών δικαιωμάτων², είναι επιτακτική και ισχύει αμέσως³. Η διάταξη αυτή κατοχυρώνει αναμφίβολα ένα θεμελιώδες δικαίωμα⁴ (Grundrecht), και μάλιστα ένα ατομικό δικαίωμα⁵: το δικαίωμα του ασύλου της κατοικίας. Αυτό είναι δικαίωμα ατομοκεντρικό, άξιο όμως εντελώς ιδίου σεβασμού, ακριβώς διότι περιβάλλει στο εσωτερικό είναι του ανθρώπου και εξασφαλίζει, στον στενότερο κύκλο έκαστου, την ακτινοβολία αυτού. Ειδικότερα, το άσυλο της κατοικίας είναι ένα αμυντικό δικαίωμα⁶ (Abwehrrecht) κατά τον Man. Gutz⁷ μάλιστα, αυτό περιέχει «μια αρνητική αξίωση των ατόμων για παράλειψη παράνομης επέμβασης» («einen negatorischen Anspruch auf Unterlassung rechtswidriger Eingriffe»). –Η ίδια άποψη για τη νομική φύση του δικαιώματος του ασύλου της κατοικίας υποστηρίζεται και στη γερμανική επιστήμη.

¹ Βαρελάς ΝοΒ 1989, σελ 832.

² Ράϊκος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαιού, τ. Β', Τευχ. Α', σελ. 104 επ.

³ Σβώλος-Βλάχος, op.cit., τ. Β', σελ 311.

⁴ Ράϊκος, op.cit., τ. Β', τευχ. Α', σελ. 16 επ.

⁵ Δαγτογλου, op.cit. Α', σελ. 334 επ. Τι γνώμη αυτή υιοθέτησε και νομολογία βλ. την απόφαση 30/1976, του Πλημμ/κείου Τριπόλεως (ΠΟΙΟΝ. ΧΡ. ΚΖ'(1977), σελ. 186 επ.

⁶ Ράικος, op.cit., τ. Β' τευχ. Α', σελ 16 επ.

⁷ Τσίρης, Η Συνταγματική... κατοικίας. εκδ. 1994, σελ 59επ.

1.2 Ιστορικά στοιχεία

Η κατοικία ως άσυλο, ως απαραβίαστος χώρος, είναι πολύ παλιά. Ο «οίκος», «εστία» των αρχαίων ελλήνων και η domus των Ρωμαίων δεν ήταν απλώς χώρος ιδιωτικής διαβίωσης, αλλά και χώρος λατρείας και γι αυτό απαραβίαστος, ιερό καταφύγιο. Η νομική αντίληψη για το απαραβίαστο της κατοικίας αναπτύχθηκε όμως στο αγγλικό δίκαιο, όπου η έκφραση «my home is my castle» απέκτησε νομική σημασία. Το πρώτο συνταγματικό κείμενο που κατοχύρωσε το άσυλο της κατοικίας ήταν οι διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της αμερικανικής πολιτείας Virginia (1776, άρθρο 10)· την ακολούθησαν τα συντάγματα άλλων αμερικανικών πολιτειών και τέλος το ομοσπονδιακό Σύνταγμα των Ηνωμένων Πολιτειών (1787) στην τέταρτη τροποποίηση του (Amendment 1791). Η γαλλική διακήρυξη του 1789 δεν εγγυάται το άσυλο της κατοικίας· αυτό κατοχυρώνεται στη Γαλλία για πρώτη φορά στο Σύνταγμα του 1791 (τίτλος IV άρθρο 9). Η διατύπωση που επικράτησε στα ευρωπαϊκά συντάγματα κατάγεται από το Βελγικό Σύνταγμα του 1831 (άρθρο 10). Στην Ελλάδα η διάταξη αυτή περιλαμβάνεται σε όλα τα συντάγματα εκτός από το λεγόμενο «ηγεμονικό» του 1832 (που όμως δεν εφαρμόστηκε ποτέ) και το Σύνταγμα του 1844. Το Σύνταγμα του 1975 ενίσχυσε την κατοχύρωση αυτή, απαιτώντας πάντοτε την παρουσία εκπροσώπων της δικαστικής αρχής κατά την διεξαγωγή κατ' οίκον ερευνάς, και αφετέρου κατοχυρώνοντας και την ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου, μια εγγύηση που δεν αναφέρεται μόνο στην προσπέλαση της κατοικίας. Εκτός από τα συντάγματα, το άσυλο της κατοικίας κατοχυρώνουν και διεθνείς συμβάσεις. Η οικουμενική διακήρυξη του 1948 προστατεύει το άσυλο κατοικίας στο άρθρο 12, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) στο άρθρο 8 και το Διεθνές Σύμφωνο των Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων (1966) στο άρθρο 17. Οι εγγυήσεις αυτές είναι μάλιστα ευρύτερες από εκείνες του άρθρου 9 του Συντάγματος. Η προβλεπόμενη επομένως από τον νόμο επέμβαση στην κατοικία είναι θεμιτή μόνον όταν ικανοποιεί εκτός από τις απαιτήσεις του Συντάγματος, επιπλέον και του οπίου της ισχύουσας στην Ελλάδα Ευρωπαϊκής Συμβάσεως των δικαιωμάτων του ανθρώπου.⁸

⁸ Σημαντική ήταν η πρόταση για αλλαγή στο δικαίωμα του ασύλου, των βουλευτών της Ε.Κ.-Ν.Δ. Θ.Μαναβη και Γρ. Παπαστεργίου, λόγω της διαπίστωσης της συνεχούς τελειοποίησης των μέσων παρακολούθησης και κατασκόπησης της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής των πολιτών. Συγκεκριμένα η σχετική τροπολογία ανέφερε πως το σχετικό με την προστασία του ασύλου της κατοικίας, άρθρου 19 του Σχεδίου Συντάγματος έπρεπε να διευρυνθεί. Η τροπολογία των ανωτέρω βουλευτών ανέφερε ότι η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή των πολιτών είναι απαραβίαστες, καθώς και ότι η παραβίαση των ανωτέρω δικαιωμάτων επιτρέπεται μόνο υπό της δικαστικής αρχής και μόνον δια λόγους δημόσιας ασφάλειας, αποτροπής κοινού ή ατομικού κινδύνου ζωής και προστασίας της δημόσιας υγείας ή των χρηστών ηθών. Αναφορικά με την τελευταία παρατήρηση οι ανωτέρω βουλευτές πρότειναν την αντικατάσταση της γενικής επιφύλαξης του νόμου του Σχεδίου Συντάγματος με την ειδική επιφύλαξη της δεύτερης παραγράφου (βλ. πρακτικά των συνεδριάσεων των Υποεπιτροπών, σελ. 369 επ.).

Η επαναφορά της ρύθμισης του άρθρου 15 του Συντάγματος του 1925, ως προς την ανάγκη παρουσίας της δικαστικής αρχής, στο σημείο αυτό δεν συνάντησε αντιδράσεις από τα άλλα κόμματα. Αντιπροτάθηκε μόνο από τον βουλευτή του ίδιου κόμματος Γ. Β. Μαγκάκη, η επαναφορά της γενικής επιφύλαξης του νόμου αλλά πάντοτε με την παρουσία της δικαστικής αρχής, διατύπωση που τελικά επικράτησε. (βλ. πρακτικά των συνεδριάσεων των Υποεπιτροπών, σελ 377). Έγινε δεκτή από των Υπ. Δικαιοσύνης Κ. Στεφανάκη η τροπολογία του Γ. Β. Μαγκάκη, σύμφωνα με την οποία οι παραβάτες του ασύλου θα τιμωρούνται «επί παραβίασει του οικιακού ασύλου και επί καταχρήσει εξουσίας». Τέλος, το άρθρο 19, όπως ψηφίστηκε από την Ολομέλεια της Βουλής κατά τη συνεδρίαση της 23.4.1975, αποτέλεσε κατά την ψήφιση στο σύνολο του Σχεδίου Συντάγματος το άρθρο 9 του τελικού κειμένου. (βλ. νομολογία: ων. εις. Α.Π. 13/1953, γν. εις. Α.Π. 45/1953, απ. Αντεις. Α.Π. 34/1958, γν. Εισ. Εφ. 6236/1969, Πλημμ/κείο Ζακύνθου 60/1971, Εφ.Αθηνων 551/1972, Α.Π. 778/1972, Α.Π. (έν συμβουλίω) 6/1974, Α.Π. 34/1968)

1.3 Έννοιες που δεν ταυτίζονται με το άσυλο κατοικίας

Με το άσυλο της κατοικίας δεν πρέπει να συγχέονται ορισμένες άλλες συγγενείς εκ πρώτης όψης έννοιες:

- Η διπλωματική ασυλία, ως απαραβίαστο του κτηρίου της διπλωματικής αποστολής και της κατοικίας του διπλωματικού αντιπροσώπου⁹ είναι προνόμιο του αντιπροσωπευόμενου κράτους και όχι ατομικό δικαίωμα του διπλωμάτη
- Η αστυνομική εξουσία, των προϊσταμένων ορισμένων κρατικών οργάνων(π.χ. του προέδρου της Βουλής – άρθρο 9 παρ. 3 στοιχ. Θ' του Κανονισμού της Βουλής) ή δημόσιων ιδρυμάτων (πρβλ. το Πανεστημιακό άσυλο- άρθρο 2 παρ. 5 επ. , ν. 1268/1982 ,περί δομής και λειτουργίας των Α. Ε. Ι., Α' 87), είναι αρμοδιότητα και όχι δικαίωμα .
- Η προστασία της ιδιοκτησίας, είναι και αυτή ατομικό δικαίωμα , αλλά προστατεύει τον κύριο ή άλλο εμπράγματο δικαιούχο της κατοικίας(και όχι των πραγματικό κάτοχο) έναντι προσβολών της κυριότητας επί του ακινήτου (και όχι προσβολών της κατοικίας ως τόπου διαβίωσης). Οι προβλεπόμενες από το Σύνταγμα προσβολές της ιδιοκτησίας (αναγκαστική απαλλοτρίωση , επίταξη κ.λ.π.), καθώς και η λεγόμενη νόμιμοι περιορισμοί της κυριότητας διέπονται επομένως από τις διατάξεις περί προστασίας της ιδιοκτησίας και όχι του ασύλου της κατοικίας , έστω και αν στη συγκεκριμένη περίπτωση θίγουν και αυτό , όταν προπάντων καταλήγουν στη βίαιη αποβολή ενός προσώπου από την κατοικία του .
- Η κατοχύρωση του ασύλου της κατοικίας προστατεύει την υπάρχουσα ήδη (ιδιόκτητη ή μη) κατοικία και είναι εννοιολογικά άσχετη και λογικά επόμενη του «κοινωνικού δικαιώματος» απόκτησης κατοικίας. κατά το άρθρο 21 παρ. 4 του Συντάγματος « η απόκτησης κατοικίας υπό των στερουμένων ταύτης ή ανεπαρκώς στεγασμένων αποτελεί αντικείμενων ειδικής φροντίδας του κράτους ».

⁹ Βλ. την Σύμβαση της Βιέννης «περί των διπλωματικών σχέσεων» του 1961 (ν.δ. 503/1970, Α' 108)

2. ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

2.1 Αμυντικό, προστατευτικό και διεκδικητικό περιεχόμενο των συνταγματικών δικαιωμάτων

Με βάση την πηγή των κινδύνων που απειλούν τον άνθρωπο, το περιεχόμενο των σύγχρονων θεμελιωδών δικαιωμάτων διακρίνεται σε αμυντικό, προστατευτικό και διεκδικητικό. Η διαπίστωση της πηγής των κινδύνων αποτελούσε και αποτελεί όχι μόνο την αφετηρία της μελέτης αλλά και την βάση της νομικής διαμόρφωσης των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Δύο είναι οι βασικές πηγές κινδύνων και εμποδίων που απειλούν και εμποδίζουν την ακώλυτη άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Είναι κατ' αρχήν οι επιθετικές ενέργειες των συνανθρώπων. Ο άνθρωπος κινδυνεύει από τον ίδιο τον άνθρωπο, ο οποίος εμφανίζεται ως φορέας δημόσιας ή και ιδιωτικής εξουσίας. Όμως ο άνθρωπος δεν κινδυνεύει μόνον από τις επιθετικές ενέργειες των συνανθρώπων, αλλά υπάρχουν και άλλα κοινωνικοοικονομικά εμπόδια. Είναι παράλληλα η οικονομική ανάγκη. Η κατά το άρθρο 25 ακώλυτη άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων δεν είναι δυνατή χωρίς την ταυτόχρονη ύπαρξη των απαραίτητων υλικών μέσων. Με βάση τις δύο αυτές πηγές κινδύνων μπορούμε να διακρίνουμε, τρεις διαστάσεις του περιεχομένου, με άλλη έκφραση με τρία είδη περιεχομένου των θεμελιωδών δικαιωμάτων, το αμυντικό, το προστατευτικό και το διεκδικητικό. Τα δύο πρώτα αναφέρονται στην προστασία του ανθρώπου από επιθετικές ενέργειες, ενώ το τρίτο στην διαφύλαξη του από την οικονομική ανάγκη.

2.2. Αμυντικό περιεχόμενο

Το Σύνταγμα αναφέρεται διττά στην κατοικία, την οποία προστατεύει ιδρύοντας αφενός μεν αμυντικό, αφετέρου διεκδικητικό δικαίωμα κατοικίας. Ανάγεται έτσι η κατοικία σε συνταγματικό αγαθό, αφενός μεν με την έννοια του χώρου του οποίου δεν είναι δυνατή η παραβίαση (άσυλο κατοικίας), αφετέρου με την έννοια του υλικού αγαθού, που είναι απαραίτητο για την ίδια την υπόσταση του ανθρώπου και επομένως η απόκτησή του – απ' όλους τους πολίτες – δεν μπορεί παρά να αποτελεί αντικείμενο ειδικής φροντίδας του κράτους.

Άσυλο της κατοικίας είναι ο συνταγματικά προστατευόμενος ιδιωτικός φυσικός χώρος του ανθρώπου, στον οποίο απαγορεύεται οποιαδήποτε επέμβαση χωρίς την θέληση του δικαιούχου. Ο συνταγματικός νομοθέτης αποβλέποντας στην προστασία του κάθε ατόμου και της οικογένειας, καθιερώνει το άσυλο της κατοικίας. Όπως ορίζει, η κατοικία του καθενός είναι άσυλο. Η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη. Το δικαίωμα στο άσυλο της κατοικίας του άρθρου 9 είναι αμυντικό δικαίωμα και διαφέρει από το διεκδικητικό δικαίωμα κατοικίας του άρθρου 21. Αντικείμενο στοιχείο του αμυντικού δικαιώματος στο άσυλο της κατοικίας είναι ο χρησιμοποιούμενος από το άτομο - μη προσιτός στον κοινό – χώρος. Όπως σημειώθηκε η συνταγματική έννοια της κατοικίας είναι ευρύτερη.

Φορείς του αμυντικού δικαιώματος δεν είναι μόνον η ημεδαποί αλλά και οι αλλοδαποί και ανιθαγενείς. Αποτελεί επομένως η κατοικία « ανθρώπινο » δικαίωμα. Φορέας του δικαιώματος του ασύλου είναι κάθε ένοικος, ανεξάρτητα από την νομική σχέση του προς την κατοικία, προστατεύεται ο ιδιοκτήτης που κατοικεί την ιδιόκτητη κατοικία, αλλά και ο ενοικιαστής και ο φιλοξενούμενος. Φορείς του δικαιώματος είναι όλα τα μέλη της οικογένειας και οπωσδήποτε άλλος συγγάτοικος, συγγενής η μη, (π.χ. Υπηρετικό

προσωπικό). Εφόσον πρόκειται για άσυλο επαγγελματιών χώρων, προστατεύεται όχι μόνον ο επιχειρηματίας αλλά και οι εργαζόμενοι.¹⁰ φορείς του δικαιώματος εκτός από τα φυσικά είναι και τα νομικά πρόσωπα ημεδαπά η αλλοδαπά, ανεξάρτητα από τον επιδιωκόμενο σκοπό, όπως επίσης και ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα. Φορείς του δικαιώματος είναι π.χ. ανώνυμες εταιρείες, εμπορικές εταιρείες οποιασδήποτε άλλης μορφής, σωματεία, ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα κ.λ.π. φορείς του δικαιώματος του ασύλου της κατοικίας είναι όλα τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, όχι μόνον τα ιδιωτικά αλλά και τα κρατικά. Ορθότερο είναι επίσης να γίνει δεκτό ότι του δικαιώματος αυτού απολαμβάνουν και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου. Προστατεύονται έτσι συνταγματικά το άσυλο της κατοικίας των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων κ.λ.π

2.3 Προστατευτικό περιεχόμενο

Το προστατευτικό περιεχόμενο περιέχει αξίωση για προστασία από επιθετικές ενέργειες των συνανθρώπων. Όπως το αμυντικό έτσι και το προστατευτικό περιεχόμενο ανάγεται στην πρώτη πηγή κινδύνων, στην διαφύλαξη του ανθρώπου από επιθετικές ενέργειες των συνανθρώπων. Το προστατευτικό περιεχόμενο προκύπτει από τη συνταγματική αρχή της προστασίας που επιβάλλει την παροχή βοήθειας στον αμυνόμενο για την απόκρουση της επίθεσης και την αποκατάσταση της βλάβης που υπέστη. Προστατευτικά δικαιώματα είναι τα προς το (προστατευτικό) κράτος στρεφόμενα δικαιώματα, τα οποία περιέχουν αξίωση παροχής βοήθειας προς τον αμυνόμενο για την απόκρουση της απειλούμενης, με επιθετική ενέργεια, προσβολής των δικαιωμάτων του ή για την αποκατάσταση της βλάβης, που υπέστη με την προσβολή. Τα προστατευτικά δικαιώματα περιέχουν κατ' αρχήν αξίωση προς πράξη, χωρίς και πάλι να αποκλείεται η αξίωση προς παράληψη. Σε κάθε περίπτωση το περιεχόμενο του αποδέκτη της συνταγματικής ενέργειας είναι αδιάφορο. Όπως οι αμυντικές, έτσι και προστατευτικές αξιώσεις ενυπάρχουν σε κάθε θεμελιώδες δικαίωμα, δηλαδή σε όλα τα θεμελιώδη δικαιώματα, ανεξάρτητα από οποιαδήποτε διάκρισή τους. Σε αντίθεση προς τα αμυντικά δικαιώματα που είναι απόλυτα (*erga omnes*) τα προστατευτικά δικαιώματα είναι σχετικά. Στα προστατευτικά δικαιώματα αντιστοιχεί η υποχρέωση του κράτους να παρέχει προστασία. Τα προστατευτικά δικαιώματα στρέφονται προς το κράτος.

¹⁰ Σύμφωνα με την γνώμη του Π. Δαγτογλου, «στην περίπτωση των επαγγελματιών χώρων ανάγκη προστασίας έχει κατά κανόνα έχει μόνο ο επαγγελματίας, επιχειρηματίας κ.λ.π, καθώς και ο πληρεξούσιος του, και όχι καταρχήν κάθε υπάλληλος» βλ. ατομικά δικαιώματα, έκδοση 1991, σελ. 338, παρ. 518.

2.4 Διεκδικητικό περιεχόμενο

Το δικαίωμα στην κατοικία αναφερόμενο στον αναγκαίο βιοτικό χώρο γι' αυτήν την ίδια την υπόσταση του ανθρώπου, ανήκει στα κοινωνικά δικαιώματα. Ο άνθρωπος δεν ζει στο ύπαιθρο. Αυτή η ίδια η διατήρησή του στην ζωή προϋποθέτει κατοικία με την έννοια της στέγης, του στεγασμένου δηλαδή χώρου στον οποίο διάγει μεγάλο μέρος της ζωής του. Φορείς του διασφαλιστικού δικαιώματος κατοικίας είναι κατ' αρχήν μόνον η Έλληνες πολίτες και όχι οι αλλοδαποί. Η απόκτηση κατοικίας από αυτούς που την στερούνται ή που στεγάζονται ανεπαρκώς, αποτελεί αντικείμενο ειδικής φροντίδας του κράτους. Όπως προκύπτει από αυτήν την ίδια την διατύπωση της συνταγματικής διάταξης, ο συντακτικός νομοθέτης αναφέρεται στο σύστημα της κοινωνικής πρόνοιας. Το διεκδικητικό / εξασφαλιστικό δικαίωμα κατοικίας αφορά κατά την συγκεκριμένη συνταγματική διατύπωση όχι όλους τους Έλληνες, αλλά αυτούς που στερούνται κατοικίας ή που στεγάζονται ανεπαρκώς. Ο συντακτικός νομοθέτης αναφέρεται στη διασφαλιστική (εξασφαλιστική / διεκδικητική) διάσταση, αναγνωρίζοντας ειδικά διεκδικητικό δικαίωμα κατοικίας. Από το γράμμα του Συντάγματος προκύπτει, ότι δεν αναγνωρίζεται εξασφαλιστικό «κοινωνικό» δικαίωμα κατοικίας. Η διαφορά της διατύπωσης με την αντίστοιχη του αναφερόμενου στην παιδεία άρθρο 16 είναι χαρακτηριστική. Το κράτος δεν υποχρεούται να παρέχει «δωρεάν κατοικία» σε όσους την στερούνται, αλλά απλά οφείλει να έχει «ειδική φροντίδα». Φορείς του εξασφαλιστικού δικαιώματος κατοικίας μπορούν να είναι μόνο οι Έλληνες πολίτες. Η κατοικία αντιμετωπίζεται από τον συνταγματικό νομοθέτη όχι κάτω από το πρίσμα γενικής προς όλους παροχής, αλλά στο πλαίσιο του συστήματος της κοινωνικής πρόνοιας, της βοήθειας δηλαδή προς εκείνους που δεν διαθέτουν με επάρκεια τα μέσα για την απόκτηση κατοικίας. Αντικείμενο ειδικής φροντίδας του κράτους είναι η απόκτηση κατοικίας από αυτούς που τη στερούνται ολικά ή μερικά, δηλαδή και από όσους στεγάζονται ανεπαρκώς. Με τον όρο «απόκτηση» νοείται η κατά κυριότητα κτίση αλλά όχι μόνον. Αντικείμενο ειδικής φροντίδας είναι κατά κυριολεξία η εξασφάλιση, η απόλαυση του αγαθού της κατοικίας. Η απόκτηση κατοικίας αποτελούσε και αποτελεί βασικά «διωτική υπόθεση». Παλαιότερα το Σύνταγμα προστάτευε την κατοικία ως αμυντικό μόνον δικαίωμα. Η συνταγματική έννοια της κατοικίας ως διεκδικητικού / εξασφαλιστικού («κοινωνικού») δικαιώματος, είναι οπωσδήποτε πολύ στενότερη από εκείνη που συνιστά το περιεχόμενο του αμυντικού δικαιώματος. Κατοικία ως αντικείμενο του εξασφαλιστικού δικαιώματος είναι ο χώρος στον οποίο μόνιμα διαμένει ο άνθρωπος.

3. ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

3.1 Έννοια της κατοικίας

Η κατοικία είναι σταθερός νομικός δεσμός του προσώπου με τον τόπο κύριας και μόνιμης εγκατάστασης του Α. Κ. 51 . Ο τόπος αυτός αποτελεί το κέντρο των βιοτικών , επαγγελματικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων του. Κατοικία συνεπώς αποτελεί ουσιαστικό στοιχείο εξατομίκευσης του προσώπου . Ως κατοικία εκτός από το νομικό δεσμό με το συγκεκριμένο τόπο (Αθήνα, Πάτρα κ.λ.π. νοείται πολλές φορές και το συγκεκριμένο οίκημα(π.χ. στην οδό Μεγάλου Αλεξάνδρου 19, Αθήνα).

Η κατοικία διακρίνεται σε εκούσια και νόμιμη

I. Εκούσια κατοικία είναι αυτή που επιλέγεται με τη βούληση του προσώπου . Για να αποκτηθεί απαιτούνται δύο στοιχεία:

α) το πραγματικό ή υλικό στοιχείο (corpus)

β) το βουλητικό στοιχείο (animus) δηλ. πρόθεση χρησιμοποίησης αυτού του τόπου ως κέντρο των βιοτικών του σχέσεων. Η ύπαρξη προθέσεως για την απόκτηση κατοικίας συνάγεται με αντικειμενική εκτίμηση της συμπεριφοράς του φυσικού προσώπου. Άρα δεν υφίσταται κατοικία αν υπάρχει μεν φυσική εγκατάσταση σε έναν τόπο για κάποιο λόγο(π.χ. φοιτητής από την Λαμία εγκαθίσταται στην Αθήνα για την περίοδο των σπουδών του) αλλά το πρόσωπο έχει τη βούληση να αναχωρήσει από αυτόν μετά την έκλειψη του λόγου παραμονής στο συγκεκριμένο τόπο (π.χ. περάτωση σπουδών). Η κτήση κατοικίας είναι οιονεί δικαιοπραξία στην οποία εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις για την δικαιοπρακτική ικανότητα.

II. Νόμιμη ή αναγκαία κατοικία είναι η κατοικία που αποκτάται αμέσως βάσει των διατάξεων του νόμου ανεξάρτητα από το αν συντρέχουν οι παραπάνω προϋποθέσεις. Νόμιμη κατοικία έχουν οι ισόβιοι δημόσιοι υπάλληλοι δηλ. κυρίως οι δικαστικοί λειτουργοί, τον τόπο διορισμού τους Α.Κ. 54 · οι ανήλικοι την κατοικία των γονέων ή του γονέα που ασκεί την γονική μέριμνα Α.Κ.56 παρ. 1 .

Η Α.Κ. 51 εδ. β' καθιερώνει την αρχή της αποκλειστικότητας της κατοικίας σύμφωνα με την οποία το πρόσωπο δεν μπορεί να έχει ταυτοχρόνως περισσότερες από μια κατοικίες. Σήμερα όμως πολλά πρόσωπα εγκαθίσταται κατά τρόπο σταθερό σε διάφορους τόπους (πολλαπλή κατοικία). Στις περιπτώσεις αυτές κατ' εφαρμογή της παραπάνω αρχής , ως κατοικία θα θεωρηθεί ο τόπος της κύριας εγκατάστασης. Εξαιρέση της αρχής αυτής εισάγει η Α.Κ. 51 εδ γ' ως προς τους επαγγελματίες οι οποίοι μπορεί να έχουν περισσότερες ειδικές κατοικίες (πολλαπλή ειδική κατοικία).¹¹

Η έννοια της «κατοικίας» κατά το άρθρο 21 παρ. 4 του Συντάγματος είναι ταυτόσημη με την έννοια της «στέγης» (« στερούμενος κατοικίας» είναι ο άστεγος).

Κατά την έννοια του άρθρου 9 του Συντάγματος κατοικία (domus) είναι κάθε χώρος που ο άνθρωπος ορίζει ως τον μη γενικά προσιτό χώρο διαβίωσης και εργασίας του . ένας άνθρωπος μπορεί να έχει περισσότερες από μια κατοικίες κατά την έννοια του άρθρου 9 του Συντάγματος ¹²(δεύτερη , τρίτη , εξοχική κ.λ.π. κατοικία). Η διάρκεια του κατοικείν είναι αδιάφορη : και το δωμάτιο του ξενοδοχείου ή του νοσοκομείου , η καμπίνα του πλοίου ή της αμαξοστοιχίας είναι «κατοικία». Η κατοικία μπορεί να είναι πρόχειρη(π.χ. σιγή) ή κινητή (π.χ. τροχόσπιτο) ¹³.

¹¹ Γεωργιάδης Απ. , Γενικές αρχές αστικού δικαίου, σελ. 108 επ.

¹² Αντιθέτως , κατά το άρθρο 51 εδ. 2 Α.Κ.

¹³ Γν. Εισ πλημμ/κών Κατερίνης 1/1978.

Στην έννοια της κατοικίας ανήκουν :

α. οι κύριοι χώροι (καθημερινό δωμάτιο, υπνοδωμάτιο, τραπεζαρία κ.ο.κ.) και οι δευτερεύοντες χώροι (διάδρομος, κλιμακοστάσιο, βεράντα, υπόγειο, γκαράζ).

β. ο περιφραγμένος χώρος που περιστοιχίζει την κατοικία (κήπος, αυλή, πισίνα κ.λ.π.).

γ. οι επαγγελματικοί, επιχειρησιακοί και άλλοι χώροι οικονομικής, πολιτικής, κοινωνικής και άλλης δράσεως (επαγγελματικά γραφεία εργαστήρια, εργοστάσια, γραφεία οργανώσεων, σωματείων κ.λ.π.) που δεν είναι ελεύθερος προσιτά στον καθένα, εν αντιθέσει προς τα καταστήματα ή τις αίθουσες εκθέσεων ή ψυχαγωγίας του κοινού, τους κινηματογράφους, θέατρα κ.λ.π. Οι τελευταίοι αυτοί χώροι που συνήθως, λόγω του περιορισμού τους, δεν είναι εντελώς απρόσιτοι, έστω και αν η προσπέλαση σε αυτούς είναι περιορισμένη, έχουν μικρότερη ανάγκη προστασίας από την κατοικία υπό την στενή έννοια του όρου. Υπόκεινται σε οικονομικό, φορολογικό, εργασιακό, υγειονομικό και άλλον έλεγχο που επιβάλλει το δημόσιο συμφέρον και προβλέπει ο νόμος. Έναντι των κρατικών αυτών και παρόμοιων επεμβάσεων, οι χώροι αυτοί δεν προστατεύονται κατά το άρθρο 9, αλλά κατά το άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος στο πλαίσιο της κατοχυρωμένης εκεί οικονομικής ελευθερίας.

3.2 Έννοια του ασύλου κατοικίας

Ο όρος « άσυλο της κατοικίας » σημαίνει την κατ' αρχήν απαγόρευση της εισόδου ή παραμονή στην κατοικία των οργάνων της δημόσιας εξουσίας χωρίς την γνώση ή παρά την θέληση του κατόχου της κατοικίας (ενοίκου εν γένει, όχι μόνο ιδιοκτήτη).

Το ισχύον Σύνταγμα, κατοχυρώνει στο άρθρο 9 παρ. 1 εδ. α, το άσυλο της κατοικίας όχι όμως κατά τρόπο απόλυτο. Ειδικότερα, στη διάταξη του άρθρου 9 παρ. 1 εδ. γ ορίζεται ότι: « καμία έρευνα δεν γίνεται σε κατοικία, παρά μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος και πάντοτε με την παρουσία εκπροσώπων της δικαστικής εξουσίας ». Από τη διατύπωση της διάταξης αυτής συνάγεται το συμπέρασμα ότι η έννοια του ασύλου σημαίνει το απαραβίαστο της κατοικίας από δημόσια όργανα εκτός από τις περιπτώσεις και τη διαδικασία που ορίζει ο νόμος και πάντοτε με την παρουσία εκπροσώπων της δικαστικής εξουσίας¹⁴. Αυτό σημαίνει ότι το Σύνταγμα απαγορεύει τις μη νόμιμες, δηλαδή τις αυθαίρετες, επεμβάσεις της κρατικής εξουσίας. Έτσι, απαγορεύεται όχι μόνο η παράνομη έρευνα αλλά και η παράνομη είσοδος των κρατικών οργάνων στην κατοικία, εκείνες δηλαδή που γίνονται αφενός μεν κατά παράβαση του νόμου και αφετέρου χωρίς ή παρά την θέληση του ενοίκου της κατοικίας. Η συγκατάθεση επομένως του ενοίκου της κατοικίας, ρητή ή σιωπηρή, σύμφωνα με την πάγια νομολογία των δικαστηρίων,¹⁵ αίρει το χαρακτήρα της παραβίασης του οικιακού ασύλου εφόσον αυτή δίδεται επί τούτου και με πλήρη συνείδηση των πραγματοποιούμενων¹⁶. Το Σύνταγμα προβλέπει ειδικά την κατ' οίκον έρευνα, όταν και όπως ο νόμος ορίζει, δηλαδή βασικά για ανακριτικούς σκοπούς σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 253 και 254 παρ. 1 Κ.Π.Δ. εφόσον λοιπόν επιτρέπεται υπό προϋποθέσεις η κατ' οίκον έρευνα δηλαδή το « μείζον», φυσικό είναι να επιτρέπεται και το «έλασσον», δηλαδή η είσοδος στην κατοικία όχι μόνο για ανακριτικούς αλλά και για άλλους σκοπούς που προβλέπουν διάφοροι νόμοι και κατά συνέπεια στην έννοια του «ασύλου της κατοικίας» εμπεριέχεται η απαγόρευση της εισόδου ή παραμονής στην κατοικία των οργάνων δημόσιας εξουσίας χωρίς ή παρά την θέληση του ενοίκου της. Κατά τον Π. Δαγτόγλου μάλιστα «στην έννοια της εισόδου υπάγεται και η είσοδος οχημάτων ή αστυνομικών σκυλιών στον περιφραγτο χώρο, καθώς και κάθε « φυσική» επέμβαση στον ιδιωτικό χαρακτήρα της κατοικίας». Κατά τον ίδιο συγγραφέα «το άσυλο της κατοικίας παραβιάζεται και όταν όργανα

¹⁴ Βλ Π. Δαγτόγλου, *op.cit.*, Α', σελ. 336 επ.

¹⁵ βλ. απόφαση 3444/1982 του Πλημ/κείου Πειραιώς, *ποιν. χρον.* (1983), σελ. 190 επ.

¹⁶ βλ. Π. Δαγτόγλου, *op.cit.*, Α', σελ. 336 επ.

της δημόσιας εξουσίας εμποδίζουν τον ένοικο της κατοικίας να εισέλθει σ' αυτήν η όταν αποβάλλεται βίαια από αυτήν».

3.3 Παραβίαση του ασύλου της κατοικίας

Το άσυλο της κατοικίας παραβιάζεται και όταν όργανα της δημόσιας εξουσίας εμποδίζουν τον ένοικο της κατοικίας να εισέλθει σε αυτήν. Η παρεμπόδιση της εξόδου όμως (κατ' οίκον κράτηση, απαγόρευση κυκλοφορίας) αποτελεί περιορισμό της προσωπικής ελευθερίας ή της ελευθερίας κινήσεως και κρίνεται κατά τις σχετικές συνταγματικές διατάξεις. Το άσυλο της κατοικίας παραβιάζεται κυρίως στην περίπτωση της βίαιης αποβολής ενός προσώπου από την κατοικία του όπου όμως η αποβολή αυτή γίνεται στο πλαίσιο μιας σύμφωνης με το Σύνταγμα προσβολής της ιδιοκτησίας (π.χ. αναγκαστικής απαλλοτριώσεως, επιτάξεως κ.λ.π.) εφαρμοστές συνταγματικές διατάξεις δεν είναι οι του άρθρου 9, αλλά οι προστατευτικές της ιδιοκτησίας (άρθρα 17,18). Άλλες επεμβάσεις στη κατοικία, που δεν αφορούν την φυσική είσοδο ή έξοδο από την κατοικία των ενοίκων ή οργάνων της δημόσιας εξουσίας, δεν καλύπτονται από την προστασία του ασύλου της κατοικίας, η προστασία αυτή δεν περιλαμβάνει π.χ. και την προστασία από την οπτικοακουστική κατασκόπηση ή την ενόχληση της κατοικίας από υπερβολικό θόρυβο, οσμές ή δονήσεις. Προστασία στις περιπτώσεις αυτές μπορεί να παράσχει το δικαίωμα της ιδιοκτησίας (άρθρο 17 Συντάγματος) ή το δικαίωμα ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής (άρθρο 9 παρ. εδ. 2 Συντάγματος).

3.4 Η έννοια της προστατευόμενης κατοικίας

Το ισχύον Σύνταγμα στο άρθρο 9, όπως και τα προηγούμενα στα αντίστοιχα άρθρα τους, δεν δίνει τον ορισμό της κατοικίας, θεωρώντας την έννοιά της ορισμένη, είτε από την επιστήμη και τη νομολογία, είτε από τη νομοθεσία.

Τόσο το ισχύον όσο και προηγούμενα συντάγματα στα σχετικά με την προστασία του ασύλου της κατοικίας άρθρα τους, ελκάζονται την κατοικία ως πραγματική κατάσταση ή υπό φυσική έννοια και όχι με τη νομική της σημασία, όπως αυτή κυρίως δίνεται στο άρθρο 51 παρ. 1 του Α.Κ. . Επομένως, κατοικία, κατά το άρθρο 9 του Συντάγματος, θεωρείται κάθε κατάλυμα, κάθε χώρος που χρησιμοποιείται για διαβίωση, μόνιμη ή προσωρινή, διαμονή ή απλώς παραμονή ή για εργασία, και που δεν είναι προσιτό σε όλους. Καταρχήν, ο χώρος που χρησιμοποιείται για κατοικία πρέπει να είναι περιφραγμένος, ώστε να μη μπορούν άλλοι να εισέλθουν ελεύθερα σε αυτόν, έστω και αν αυτός δεν είναι οικοδομημένος, περιτοιχισμένος ή στεγασμένος· αρκεί στο χώρο, για να καθίσταται αυτός μη προσιτός στον καθένα, να υπάρχει κάποιο εμπόδιο που να δυσχεραίνει την ελεύθερη προσπέλαση τρίτων σε αυτόν¹⁷ είναι αδιάφορη η φύση και ο τρόπος κατασκευής του μέσου που χρησιμεύει για εμπόδιο, το οποίο μπορεί κατά τις περιστάσεις να είναι φυσικό ή τεχνητό ή κατασκευασμένο από ειδικό υλικό. Το εμπόδιο αυτό δεν χρειάζεται να είναι ανυπέρβλητο ή να απαιτείται η χρήση βίας για τη παραβίασή του και την είσοδο στο χώρο που αυτό φράσσει. Κατά την έννοια επομένως του Συντάγματος κατοικία είναι κατά κύριο λόγο το οίκημα, διαμέρισμα ή δωμάτιο, όπου διαμένει κανείς, μόνος ή με άλλους με οποιαδήποτε νομική ιδιότητα, επιπλωμένο ή μη, καθώς επίσης και του δωματίου ξενοδοχείου ή νοσοκομείου. η κατοικία μπορεί ακόμη να είναι πρόχειρη, όπως για παράδειγμα σιηνή, ή κινητή, οποιοδήποτε δηλαδή όχημα ή πλωτό μέσο υπό την προϋπόθεση ότι αυτό χρησιμεύει όχι μόνο ως κινούμενο κατάστημα πώλησης διαφόρων πραγμάτων αλλά ως μεταφορικό μέσο και κατάλυμα του κατόχου ή της οικογένειάς του, όπως

¹⁷ βλ. Α. Σβώλου – Γ. Βλάχου, *op.cit.*, τ. Β', σελ.315 επ.

συμβαίνει συνήθως στους αθίγγανους¹⁸. Αντίθετα, ανοικτός χώρος (π.χ. αγρός) δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως κατοικία ακόμη και αν χρησιμοποιείται για διανυκτέρευση γιατί ελλείπει παντελώς το στοιχείο του περιφραγμένου χώρου. Η είσοδος και οι διάδρομοι ενός κτιρίου δεν θεωρούνται εκ' προοιμίου ως δημόσιοι χώροι. Σημασία για τον χαρακτηρισμό ενός χώρου ως ιδιωτικού και κατ' επέκταση ως απολαύοντος του ασύλου της κατοικίας είναι το περιφραγμένο αυτό, το οποίο δημιουργεί μάλιστα και μαχητό τεικμήριο υπέρ αυτού ανατρεπόμενο μόνο με την διαπίστωση της πραγματικής και όχι απλώς της δυνητικής ελεύθερης πρόσβασης. Για τον ίδιο λόγο το μέγεθος του χώρου και ο μεγάλος αριθμός των προσώπων που διαμένουν ή εργάζονται σε αυτόν δεν αίρουν από μόνα τους την έννοια του ασύλου διαφορετικά, μεγάλα εργοστάσια και σύγχρονες βιομηχανικές μονάδες δεν θα προστατεύονταν κατά το άρθρο 9 παρ. 1 εδ. α' του Συντάγματος. Ως κατοικία θεωρούνται επίσης και προστατεύονται και οι χώροι εργασίας και επαγγελματικής απασχόλησης, όπως για παράδειγμα γραφεία, ιατρεία, εργαστήρια κ.λ.π., εφόσον δεν είναι προσιτή στο κοινό ή αν ο ιδιοκτήτης τους ρητά ή σιωπηρά δεν επιτρέπει την είσοδο σε αυτούς¹⁹. Τέλος, καταστήματα και χώροι διασκέδασης (καφενεία, θέατρα, κινηματογράφοι, λέσχες κ.λ.π.) είναι καταρχήν δημόσιοι χώροι. Οι χώροι όμως αυτοί μετά το κλείσιμό τους λόγω παρέλευσης των ωρών λειτουργίας τους και την διακοπή των συναλλαγών παύουν να είναι δημόσιοι καθίστανται ιδιωτικοί και εξομοιώνονται με κατοικία. Το κρίσιμο στοιχείο δεν είναι το εξωτερικό κλείσιμο του χώρου, αλλά η μη ελεύθερη παρουσία σε αυτόν άλλων προσώπων εκτός του κύριου ή του κατέχοντος αυτόν με άλλη ιδιότητα. Αντίθετα το άσυλο της κατοικίας δεν περιλαμβάνει το χώρο διαμονής των στρατιωτών και αστυνομικών.

4. ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΕΔΙΟ ΙΣΧΥΟΣ

4.1 Φορείς του δικαιώματος

Η κατοικία προστατεύεται υπέρ καθενός. Φορείς του αμυντικού δικαιώματος δεν είναι μόνον οι ημεδαποί αλλά και οι αλλοδαποί και ανιθαγενείς. Αποτελεί επομένως η κατοικία «ανθρώπινο» δικαίωμα. Φορέας του δικαιώματος του ασύλου είναι κάθε ένοικος, ανεξάρτητα από την νομική σχέση του προς την κατοικία, προστατεύεται ο ιδιοκτήτης που κατοικεί την ιδιόκτητη κατοικία, αλλά και ο ενοικιαστής και ο φιλοξενούμενος. Φορείς του δικαιώματος είναι όλα τα μέλη της οικογένειας και οποιοσδήποτε άλλος συγγάτοικος, συγγενής ή μη, (π.χ. υπηρετικό προσωπικό). Εφόσον πρόκειται για άσυλο επαγγελματικών χώρων, προστατεύεται όχι μόνον ο επιχειρηματίας αλλά και οι εργαζόμενοι.²⁰ Φορείς του δικαιώματος εκτός από τα φυσικά είναι και τα νομικά πρόσωπα ημεδαπά ή αλλοδαπά, ανεξάρτητα από τον επιδιωκόμενο σκοπό, όπως επίσης και ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα. Φορείς του δικαιώματος είναι π.χ. ανώνυμες εταιρείες, εμπορικές εταιρείες οποιασδήποτε άλλης μορφής, σωματεία, ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα κ.λ.π. φορείς του δικαιώματος του ασύλου της κατοικίας είναι όλα τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, όχι μόνον τα ιδιωτικά αλλά και τα κρατικά. Ορθότερο είναι επίσης να γίνει δεκτό ότι του δικαιώματος αυτού απολαμβάνουν και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου. Προστατεύεται έτσι συνταγματικά το άσυλο της κατοικίας των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων κ.λ.π.²¹

¹⁸ βλ. Γνωμ. Εισ. Πλημμ./κών Κατερινής, 1/1978, ΠΟΙΟΝ. ΧΡΟΝ. (1980) σελ. 602 επ.

¹⁹ βλ. απόφαση 3444/1982, μονομελές πλημμ/κείο Πειραιώς.

²⁰ Σύμφωνα με την γνώμη του Π. Δαγογλου, «στην περίπτωση των επαγγελματικών χώρων ανάγκη προστασίας έχει κατά κανόνα μόνο ο επιχειρηματίας, επιχειρηματίας κ.λ.π, καθώς και ο πληρεξούσιος του, και όχι καταρχήν κάθε υπάλληλος» βλ. ατομικά δικαιώματα, έκδοση 1991, σελ. 338, παρ. 518.

²¹ βλ. Α. Δημητρόπουλος παραδόσεις συνταγματικού δικαίου ΙΙΙ έκδοση 2001 σελ. 1040.

4.2 Αποδέκτες του δικαιώματος

Αποδέκτες του δικαιώματος του ασύλου κατοικίας, είναι όλοι οι φορείς δημόσιας εξουσίας. Το κράτος και άλλα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου ειδικότερα δεσμεύουν όλη την κρατική εξουσία, δηλαδή την νομοθετική, την δικαστική και την εκτελεστική λειτουργία. Κατά την ορθότερη άποψη το δικαίωμα του ασύλου της κατοικίας δεσμεύει τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου πάντοτε, ανεξάρτητα από τους νομικούς τύπους δράσης τους. Τέλος το δικαίωμα του ασύλου κατοικίας δεσμεύει και τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου και τις επιχειρήσεις, αποκλειστικός ή κύριος μέτοχος των οποίων είναι το κράτος.

4.3 Πεδίο ισχύος

Το Σύνταγμα προστατεύει το άσυλο της κατοικίας έναντι επεμβάσεων και προσβολών εκ μέρους φορέων δημόσιας εξουσίας. Έναντι προσβολών που προέρχονται από άλλους ιδιώτες, προστατεύουν όπως παρατηρήθηκε ήδη, οι αστικοί και ποινικοί νόμοι. Ενώ όμως το άσυλο της κατοικίας δεν αναπτύσσει άμεση τριτενέργεια, το κράτος είναι υποχρεωμένο να το προστατεύει και οι σχετικοί νόμοι ερμηνεύονται υπό το φως της συνταγματικής κατοχυρώσεως του ασύλου της κατοικίας (έμμεση τριτενέργεια). Το ισχύον Σύνταγμά μας κατοχυρώνει το δικαίωμα του ασύλου της κατοικίας όπως και τα άλλα ατομικά δικαιώματα υπό την παραδοσιακή έννοια τους, ως αμυντικό δικαίωμα των ατόμων κατά του κράτους, αποφεύγοντας να θεσπίσει με μια γενική διάταξη την τριτενέργεια των ατομικών δικαιωμάτων. Αντίθετα, υποστηρίζεται ²², όπως προαναφέραμε ότι το δικαίωμα του ασύλου της κατοικίας έχει έμμεση τριτενέργεια. Σύμφωνα με την άποψη περί έμμεσης τριτενέργειας που είναι γενικά κρατούσα για τα ατομικά δικαιώματα, το δικαίωμα του ασύλου της κατοικίας πρέπει να εφαρμόζεται κατά την συμπλήρωση των αόριστων εννοιών και γενικών ρητρών του ιδιωτικού δικαίου και επομένως το κράτος είναι υποχρεωμένο να προστατεύει και οι σχετικοί νόμοι να ερμηνεύονται υπό το φως της συνταγματικής κατοχύρωσης του ασύλου της κατοικίας. Η προστασία της κατοικίας από επεμβάσεις ιδιωτών είναι καταρχήν άσχετη με την έννοια του ασύλου της κατοικίας και κατοχυρώνεται από της διατάξεις του αστικού δικαίου περί προστασίας του κύριου, νομέα ή κατόχου καθώς και από της διατάξεις του ποινικού δικαίου περί προστασίας της οικιακής ειρήνης ή της ιδιοκτησίας ²³.

²² Βλ. Π. Δαγτόγλου, *op.cit.*, Α', σελ. 339 παρ. 519.

²³ Βλ. Π. Δαγτόγλου, *op.cit.*, Α', σελ.337 παρ. 516.

5. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΣΥΛΟΥ ΤΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

5.1 Περιορισμοί δικαιώματος

Το ισχύον Σύνταγμα κατοχυρώνει στο άρθρο 9 παρ. 1 εδ. α' το άσυλο της κατοικίας χωρίς όμως και να το αναγορεύει σε άσυλο της παρανομίας²⁴. Έτσι, κατά το τρίτο εδάφιο της ίδιας παραγράφου επιτρέπεται η κατ' οίκον έρευνα υπό την γενική επιφύλαξη του νόμου και πάντοτε με την παρουσία εκπροσώπων της δικαστικής εξουσίας. Πράγματι, κατά την διάταξη αυτή « καμία έρευνα δεν γίνεται σε κατοικία, παρά μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος...». Η ίδια σχεδόν διατύπωση περιλαμβάνονταν και στα αντίστοιχα άρθρα των προϊσχυσάντων συνταγμάτων. Ο όρος «νόμος» χρησιμοποιείται στην προκειμένη περίπτωση υπό την ουσιαστική και όχι υπό την τυπική του έννοια. Συνεπώς για τον περιορισμό του δικαιώματος της κατοικίας, όπως άλλωστε και των άλλων ατομικών δικαιωμάτων, δεν απαιτείται τυπικός νόμος αλλά μπορεί να περιορίζεται και από κανονιστικές πράξεις της διοίκησης (ουσιαστικός νόμος), οι οποίες εκδίδονται στα πλαίσια νομοθετικών εξουσιοδοτήσεων σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 43 παρ. 2 του Συντάγματος²⁵. Στην περίπτωση του δικαιώματος του ασύλου της κατοικίας η έρευνα θα πρέπει να επιτρέπεται μόνον επί σοβαρών αξιόποινων πράξεων και μόνον στις απολύτως απαραίτητες περιπτώσεις, να αποφεύγεται δε κατά τα χρονικά διαστήματα κατά τα οποία είναι δυσανάλογα επαχθή σε σχέση με τον επιδιωκόμενο νόμιμο σκοπό, όπως για παράδειγμα η γενική έρευνα ολόκληρων τόπων, πόλεων ή χωριών.

Η δεύτερη αρχή επιτάσσει την απόλυτη προστασία του ουσιώδους περιεχομένου του δικαιώματος, των ιδιοτήτων δηλαδή εκείνων που συνιστούν τη φύση και την ουσία κάθε δικαιώματος. Σπουδαίο κριτήριο εν προκειμένω αποτελεί ο ενυπάρχον σε κάθε δικαίωμα ειδικός σκοπός. Στην περίπτωση του δικαιώματος του ασύλου της κατοικίας ως ενυπάρχον ειδικός σκοπός του δικαιώματος πρέπει να θεωρηθεί η ανεμπόδιστη ανάπτυξη της προσωπικότητας κάθε προσώπου εντός συγκεκριμένου χώρου όπου ούτε η διοικητική ή άλλη αρχή μπορεί να επέμβει χωρίς τη θέλησή του ή χωρίς αποχρώντα λόγο. Κατά τη διάταξη του άρθρου 9 παρ.1 εδ. γ' του Συντάγματος οποιαδήποτε έρευνα πρέπει να γίνεται «...πάντοτε με τη παρουσία εκπροσώπων της δικαστικής εξουσίας». Η διάταξη αυτή αποτελεί μια συνταγματική προϋπόθεση για τον επιτρεπτό περιορισμό του δικαιώματος του ασύλου της κατοικίας, για την πραγματοποίηση της κατ' οίκον έρευνας. Το Σύνταγμα απαιτεί ως προϋπόθεση της κατ' οίκον έρευνας να ενεργείται αυτή πάντοτε παρουσία δικαστικών λειτουργών, οι οποίοι περιβάλλονται με τις συνταγματικές εγγυήσεις προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας κατά τις διατάξεις των άρθρων 87-91 του Συντάγματος. Ως τέτοιοι δεν θεωρούνται πλέον και οι εισαγγελείς, αντεισαγγελείς, ειρηνοδίκες και πταισματοδίκες²⁶. Είναι αμφίβολο το ζήτημα αν η παρουσία των εκπροσώπων της δικαστικής εξουσίας απαιτείται πάντοτε σε όλες τις περιπτώσεις της κατ' οίκον έρευνας, ανεξάρτητα δηλαδή από το σκοπό και χρόνο πραγματοποίησής της. Το Σύνταγμα εν προκειμένω δεν κάνει καμία διαφοροποίηση. Συνεπώς υπό το ισχύον Σύνταγμα η παρουσία των εκπροσώπων της δικαστικής εξουσίας απαιτείται απαραίτητα για την πραγματοποίηση κάθε κατ' οίκον έρευνας ανεξάρτητα από τον ειδικότερο σκοπό και το χρόνο πραγματοποίησής της, αν δηλαδή γίνεται στα πλαίσια ανάκρισης ή ανεξάρτητα από αυτήν, από ανακριτικά ή λοιπά διοικητικά όργανα, προληπτικός ή κατασταλτικός στα πλαίσια αναγκαστικής ή διοικητικής

²⁴ Βλ. Π. Δαγτόγλου, *op.cit.*, Α', σελ. 339 παρ. 520.

²⁵ Βλ. Π. Δαγτόγλου, *op.cit.*, Α', σελ. 339 παρ. 521.

²⁶ Βλ. Π. Δαγτόγλου, *op.cit.*, Α', σελ. 342 παρ. 525.

εκτέλεσης και τέλος ημέρα ή νύχτα, εργάσιμη ημέρα ή αργία²⁷. Εξάλλου, μια τέτοια λύση είναι σύμφωνη και με την αρχή της ελευθερίας ή της μεγαλύτερης (της λιγότερο περιορισμένης) ελευθερίας («in dubio pro libertate») που διαπερνά το όλο σύστημα προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων σε ένα κράτος δικαίου. Οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες επιτρέπεται η κατ' οίκον έρευνα αποτελούν κατά βάσει αντικείμενο που ρυθμίζεται από τα άρθρα 253-256 και 258-259 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Συγκεκριμένα το πρώτο άρθρο αναφέρεται στις προϋποθέσεις νυχτερινής έρευνας σε κατοικία, ενώ τα άλλα, στις διατυπώσεις και στο τρόπο διεξαγωγής της έρευνας αντίστοιχα.

5.2 Η κατ' οίκον έρευνα

Έρευνα είναι η ανακριτική εκείνη πράξη, με την οποία επιδιώκεται η ανεύρεση στοιχείων, τα οποία είναι χρήσιμα, είτε για την βεβαίωση ορισμένου εγκλήματος είτε για την ανακάλυψη ή σύλληψη των δραστών του, είτε, τέλος, για την βεβαίωση ή αποκατάσταση της ζημίας που προξενήθηκε (άρθρο 235). Οι έρευνες διακρίνονται σε έρευνες κατοικιών, σωματικές έρευνες, έρευνες αντικειμένων και έρευνες κάθε είδους χώρων. Από αυτές ιδιαίτερα ρυθμίζονται από τον Κ.Π.Δ. οι δυο πρώτες, ενόψει της συνταγματικής προστασίας του ασύλου της κατοικίας αφενός (άρθρο 9 Σ.)²⁸ και της αξίας του ανθρώπου και ιδίως της τιμής αυτού αφετέρου (άρθρο 2 παρ. 1 και 5 παρ. 2 Σ.).

Οι γενικές προϋποθέσεις για την ενέργεια ερευνών καθορίζονται από το άρθρο 253 και είναι οι ακόλουθες:

α) να διεξάγεται ανάκριση (δηλαδή είτε να έχει παραγγελθεί κύρια ανάκριση ή προανάκριση είτε να ενεργείται προανάκριση σύμφωνα με το άρθρο 243 παρ. 2) για κακούργημα ή πλημμέλημα²⁹.

β) να είναι δυνατόν να υποθεθεί εύλογα ότι μόνο με αυτό το μέσο μπορεί να κατορθωθεί ή ευκολυνθεί η βεβαίωση του εγκλήματος, η ανακάλυψη, η σύλληψη των δραστών ή τέλος η βεβαίωση ή αποκατάσταση της ζημίας που προξενήθηκε. Από την ανωτέρω, λοιπόν, διάταξη συνάγεται ευθέως ότι κατά την διεξαγωγή μιας έρευνας θα πρέπει να τηρούνται ακριβώς οι αναφερθείσες βασικές ανακριτικές αρχές της αναγκαίας αναλογίας, της αναγκαιότητας και της απαγόρευσης του υπέρμετρου.

Κατά την διεξαγωγή των ερευνών κατοικιών πρέπει να αποφεύγεται κάθε περιττή δημοσιότητα και κάθε μια απολύτως αναγκαία ενόχληση των ενοίκων, να καταβάλλεται μέριμνα για την υπόληψή τους και διαφύλαξη των ατομικών μυστικών, τα οποία δεν σχετίζονται με την κατηγορούμενη πράξη και ολόκληρη η ενέργεια να διεξάγεται με κάθε ευπρέπεια και κοσμιότητα. Ο ένοικος των διαμερισμάτων, τα οποία θα ερευνηθούν, πρέπει να προσκαλείται από τον ενεργούντα την έρευνα να παρευρίσκεται κατά την διεξαγωγή της και σε περίπτωση απουσίας του προσκαλείται να παραστεί κάποιος από τους γείτονες.

Η έρευνα κατοικιών διακρίνεται ειδικότερα αφενός σε έρευνα κατά την διάρκεια της ημέρας και αφετέρου σε έρευνα κατά την διάρκεια της νύχτας. Έτσι:

α) η έρευνα κατοικιών κατά την διάρκεια της ημέρας ενεργείται από τον ανακριτή, εισαγγελέα, ειρηνοδίκη ή πταισματοδίκη, ο οποίος προσλαμβάνει και δεύτερο ανακριτικό υπάλληλο, με τον οποίο συμπράττει, ή από αξιωματικό ή υπαξιωματικό της Ελληνικής

²⁷ Βλ. Π. Δαγτόγλου, *op.cit.*, Α', σελ. 342 παρ. 525, γνομ, αντεισαγγελέα Εφ. Αθηνών 8/1977.(ΠΟΙΝ. ΧΡ.) 1977 σελ. 392 και γνωμοδότηση εισαγγελέα Πλημμ/κών Θεσπρωτίας 1/1978 (ΠΟΙΝ. ΧΡ. 1978) σελ. 267 επ.

²⁸ Βλ. Π. Δαγτόγλου, *op.cit.*, Α', σελ. 333 επ.

²⁹ κατ' εξαίρεση επιτρέπεται και όταν πρόκειται για αγροτικό πταίσμα (βλ. άρθρο 115 του Ν. 3030/954).

Αστυνομίας, αλλά τότε ως δεύτερος ανακριτικός υπάλληλος προσλαμβάνεται πάντοτε δικαστικός λειτουργός³⁰.

β) η έρευνα κατοικιών κατά την διάρκεια της νύχτας ενεργείται μόνο από τον ανακριτή, εισαγγελέα, ειρηνοδίκη ή πταισματοδίκη³¹, ο οποίος προσλαμβάνει και δεύτερο ανακριτικό υπάλληλο, με τον οποίο συμπράττει και επιτρέπεται στις ακόλουθες περιπτώσεις³².

αα) αν πρόκειται να συλληφθεί πρόσωπο, το οποίο διώκεται νόμιμα.

ββ) αν κάποιος καταλαμβάνεται επ' αυτοφώρω να διαπράττει μέσα στην κατοικία κακούργημα ή πλημμέλημα.

γγ) αν γίνεται συνάθροιση σε ιδιωτική κατοικία όπου διενεργούνται τυχερά παιχνίδια κατ' επάγγελμα ή χρησιμεύει ως τόπος κατ' επάγγελμα ασκούμενης ακολασίας³³. Η διάρκεια της νύχτας ορίζεται ειδικά και είναι από την 1^η Οκτωβρίου μέχρι την 31^η Μαρτίου από την 8^η μ.μ. μέχρι την 6^η πρωινή και από την 1^η Απριλίου μέχρι την 30^η Σεπτεμβρίου από την 9^η μ.μ. μέχρι την 5^η πρωινή.

Ο νόμος διαφοροποιεί εν γένει την κατ' οίκον έρευνα που γίνεται την νύχτα από εκείνη που γίνεται την ημέρα και τάσσει για την ενέργεια της πρώτης αυστηρότερες προϋποθέσεις· πρόδηλα, γιατί την νύχτα το δικαίωμα της κατοικίας είναι περισσότερο ενεργοποιημένο και ευαίσθητο. Τα όρια της νύχτας και της ημέρας προσδιορίζονται σταθερά από τον νόμο (βλ. άρθρο 254 παρ. 2) όπως προαναφέραμε, και ρυθμίζει εξαντλητικά ο νόμος και τις περιπτώσεις στις οποίες και μόνο επιτρέπεται η νυχτερινή έρευνα σε κατοικία.

5.3 Έλεγχος τηρήσεων του νόμου

Όπως τονίσθηκε ήδη, άσυλο της κατοικίας δεν σημαίνει άσυλο της παρανομίας ούτε μπορεί κανείς να επικαλεστεί το άρθρο 9 του Συντάγματος για να συνεχίσει ανενόχλητος την παράνομη δράση του. Από τις διαπιστώσεις αυτές προκύπτουν ορισμένα εγγενή όρια του ασύλου της κατοικίας, από τα οποία το Σύνταγμα αναφέρει ρητός και μόνο, ιδιαίτερα σοβαρό, την έρευνα κατ' οίκον, την οποία επιτρέπει υπό τον διπλό όρο της νομοθετικής προβλέψεως και ρυθμίσεως και της δικαστικής παρουσίας.

Άλλοι λιγότερο επαχθείς περιορισμοί, που είναι αναγκαίοι για τον έλεγχο τηρήσεως του νόμου, δεν ρυθμίζονται από το ίδιο το Σύνταγμα και δεν υπάγονται στην υποχρέωση της δικαστικής παρουσίας. Πρόκειται για τους ελέγχους και τις επιθεωρήσεις που συνεπάγονται την υποχρεωτική για τον ένοικο είσοδο στην κατοικία προς τον σκοπό διεξαγωγής της υγειονομικής εργατικής, οικονομικής – επαγγελματικής εποπτείας. Ως έλεγχοι τηρήσεως του νόμου οι περιορισμοί αυτοί του ασύλου της κατοικίας είναι εγγενείς περιορισμοί του ατομικού δικαιώματος και επιτρέπονται καταρχήν από το Σύνταγμα, δεν μπορούν όμως να ασκούνται αυτοδυνάμως από την διοίκηση η οποία δεν έχει κανενός είδους γενική συνταγματική εξουσιοδότηση να περιορίζει τα ατομικά δικαιώματα, αλλά πρέπει να προβλέπονται και ρυθμίζονται ρητώς από το νόμο: ο νόμος πρέπει να ορίζει πότε, πώς και για ποιο (συνταγματικώς θεμιτό) σκοπό μπορούν να διεξάγονται. Δεύτερον πρέπει να ρυθμίζονται με

³⁰ Είναι πια ανεφάρμοστη η προβλεπόμενη από το άρθρο 255 παρ. 2, στο τέλος, δυνατότητα χρησιμοποίησης του προέδρου της κοινότητας, όταν δεν υπάρχει δικαστικός λειτουργός στον αντίστοιχο τόπο, εφόσον η παρουσία δικαστικού λειτουργού είναι πάντοτε απαραίτητη, σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 1 εδ. γ' Σ.

³¹ Είναι, επίσης, ανεφάρμοστη πια η προβλεπόμενη από το άρθρο 254 παρ. 1 δυνατότητα ενέργειας έρευνας κατοικίας κατά την διάρκεια της νύχτας από αξιωματικό της Ελληνικής Αστυνομίας, σε περίπτωση ελλείψεως ή καλύμματος του αρμόδιου δικαστικού λειτουργού εφόσον πρέπει πάντοτε να παρίσταται δικαστικός λειτουργός, σύμφωνα με την ανωτέρω διάταξη του εδ. γ' παρ. 1 του άρθρου 9 Σ.

³² Η προβλεπόμενη από το άρθρο 254 παρ. 1 στοιχείο δ' περίπτωση είναι προδήλως περιττή, εφόσον, αν πρόκειται για χώρους που είναι σε όλους προσιτοί κατά την νύχτα, δεν υπάρχει κατοικία.

³³ Δηλαδή απαραίτητη προϋπόθεση για την διεξαγωγή της έρευνας σε αυτή την περίπτωση είναι η κατ' επάγγελμα ενέργεια των αναφερόμενων πράξεων με την έννοια ότι ο δράστης πρέπει από το έγκλημα αυτό κυρίως να «πορίζεται τα προς το ζην»

τρόπο γενικό και αντικειμενικό. Τρίτον, υπάγονται στην αρχή της αναλογικότητας, είναι δηλαδή επιτρεπτή μόνο όταν και στο μέτρο που η παραγγελία και διεξαγωγή τους είναι όντως αναγκαία και τελεί σε εύλογη σχέση με τον επιδιωκόμενο (συνταγματικώς θεμιτό σκοπό). Ανεύρεση στοιχείων, τα οποία είναι χρήσιμα, είτε για την βεβαίωση ορισμένου εγκλήματος είτε για την ανακάλυψη ή σύλληψη των δραστών του, είτε, τέλος, για την βεβαίωση ή αποκατάσταση της ζημίας που προξενήθηκε (άρθρο 235). Οι έρευνες διακρίνονται σε έρευνες κατοικιών, σωματικές έρευνες, έρευνες αντικειμένων και έρευνες κάθε είδους χώρων. Από αυτές ιδιαίτερα ρυθμίζονται από τον Κ.Π.Δ. οι δύο πρώτες, ενόψει της συνταγματικής προστασίας του ασύλου της κατοικίας αφενός (άρθρο 9 Σ.)³⁴ και της αξίας του ανθρώπου και ιδίως της τιμής αυτού αφετέρου (άρθρα 2 παρ. 1 και 5 παρ. 2 Σ.)

5.4 Πρόληψη ή αποτροπή δημοσίου κινδύνου

Τα ανωτέρω ισχύουν και για τις επεμβάσεις στο άσυλο της κατοικίας που γίνονται με σκοπό την πρόληψη ή αποτροπή δημοσίου κινδύνου ή εγκλήματος, π.χ. την βία, αν υπάρξει ανάγκη, είσοδος σε κτίριο στο οποίο άρχισε πυρκαϊά ή πλημμύρα η από το οποίο προέρχεται οσμή φωταερίου ή κραυγή βοήθειας κ.ο.κ. εδώ υπάγεται και η περίπτωση απαγορεύσεως εισόδου και στον ίδιο τον ένοικο σε κτίριο που χαρακτηρίστηκε ως ετοιμόρροπο ή κινδυνεύει από σεισμό, πυρκαϊά κ.λ.π, ή και η αποβολή του ενοίκου από επικίνδυνο κτίριο. Και εδώ δεν μπορεί η διοίκηση να προβεί στις ενέργειες αυτές αυτοδυνάμως αλλά μπορεί να ενεργήσει μόνο βάσει και στο πλαίσιο του νόμου και μόνο στο μέτρο του αναγκαίου (αρχή της αναλογικότητας). Εδώ μπορεί να ανακύψουν λεπτά προβλήματα οριοθέτησεως μεταξύ δημοσίου και καθαρά «διωτικού» κινδύνου και επιτρεπτού της παροχής βοήθειας σε πρόσωπο που έχει πλήρη επίγνωση του κινδύνου που διατρέχει αυτό μόνο και αρνείται την βοήθεια.

5.5 Αναστολή του δικαιώματος του ασύλου της κατοικίας

Το δικαίωμα του ασύλου της κατοικίας ανήκει στα ατομικά εκείνα δικαιώματα που αναστέλλονται στην περίπτωση κήρυξης της χώρας σε «κατάσταση πολιορκίας» βάσει της διάταξης του άρθρου 48 περ . 1 του Συντάγματος .

Κατά τη διάταξη αυτή ορίζεται ότι :«σε περίπτωση πολέμου , επιστράτευσης εξαιτίας εξωτερικών κινδύνων ή άμεσης απειλής της εθνικής ασφάλειας , καθώς και αν εκδηλωθεί ένοπλο κίνημα για την ανατροπή του δημοκρατικού πολιτεύματος , η Βουλή, με απόφασή της , που λαμβάνεται ύστερα από πρόταση της κυβέρνησης , θέτει σε εφαρμογή, σε ολόκληρη την επικράτεια ή σε τμήμα της , το νόμο για την κατάσταση πολιορκίας, συνιστά εξαιρετικά δικαστήρια και αναστέλλει την ισχύ του συνόλου ή μέρος των διατάξεων των άρθρων 2 παρ. 4,6,8,9,11,12 παράγραφοι 1 έως και 4,14,19,22 παράγραφος 3,23,96 παράγραφος 4 και 97...» . Στις περιπτώσεις αυτές εφαρμόζεται ο Ν. 566/1977 « περί Καταστάσεως Πολιορκίας » κατά των οποίων η στρατιωτική αρχή έχει το δικαίωμα να ενεργεί κατ' οίκον έρευνες κατά την ημέρα και τη νύχτα χωρίς την παρουσία εκπροσώπων της δικαστικής εξουσίας (ά . 2 περιπτ. α'). Κατ' ορθότερη γνώμη, τέλος , εν προκειμένω ισχύει συμπληρωματικά και η διάταξη του άρθρου 15 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η οποία καθιερώνει ρητά την αρχή της αναλογίας μεταξύ των λαμβανόμενων μέτρων και της κατάστασης , στην περίπτωση της οποίας αποβλέπουν . Έτσι, η αναστολή του άρθρου 9 παρ. 1 εδ. α ' πρέπει να είναι απολύτως αναγκαία για την αντιμετώπιση της κατάστασης εξαιτίας της οποίας αυτό αναστέλλεται³⁵.

³⁴ Βλ. Π. Δαγτόγλου, *op.cit.*, Α', σελ. 333 επ.

³⁵ Βλ. Π. Δαγτόγλου, *op. cit.*, Α', σελ 345 παρ. 529.

6. ΚΥΡΩΣΕΙΣ ΣΕ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ

Ο συνταγματικός νομοθέτης έχει θεωρήσει τόσο σοβαρή τη παραβίαση του ασύλου της κατοικίας ώστε δεν περιορίστηκε μόνο στη διακήρυξη του απαραβίαστου αλλά προέβλεψε ο ίδιος κατ' εξαίρεση και κυρώσεις κατά των παραβατών της συνταγματικής προστασίας του ³⁶. Έτσι, κατά τη διάταξη του άρθρου 9 παρ. 2 του Συντάγματος ορίζεται ότι «οι παραβάτες της προηγούμενης διάταξης τιμωρούνται για παραβίαση του οικιακού ασύλου και για κατάχρηση εξουσίας και υποχρεούνται σε πλήρη αποζημίωση του παθόντος, όπως νόμος ορίζει». Η διάταξη του ισχύοντος Συντάγματος προβλέπει τη τιμωρία των παραβατών του οικιακού ασύλου, όχι μόνο για κατάχρηση εξουσίας ή για παραβίαση του οικιακού ασύλου, αλλά σωρευτικά για παραβίαση του οικιακού ασύλου και κατάχρηση εξουσίας πρόκειται περί μιας κατ' ιδέας συρροής κατά το άρθρο 94 παρ. 2 του Ποινικού Κώδικα των εν λόγω εγκλημάτων. Αντίθετα, όσον αφορά την ικανοποίηση του παθόντος, ο συνταγματικός νομοθέτης, επαναλαμβάνει μόνο τη ρύθμιση των προηγούμενων συνταγμάτων σύμφωνα με την οποία πρέπει αυτή να είναι πλήρης χωρίς και να αναφέρει την ειδικότερα ικανοποίηση του παθόντος με χρηματικό ποσό, θεωρώντας την προφανώς ως περιττή, δεδομένου ότι η χρηματική ικανοποίηση του παθόντος αναμφίβολα περιέχεται στην πλήρη αποζημίωση αυτού. Έτσι, η συνταγματική διάταξη προβλέπει ποινική και αστική ευθύνη για τους παραβάτες της. Εξάλλου, οι παραβάτες της διάταξης υπέχουν και πειθαρχική ευθύνη σύμφωνα με τις σχετικές νομοθετικές διατάξεις ³⁷.

6.1 Ποινικές κυρώσεις

Σύμφωνα λοιπόν με τη διάταξη του άρθρου 9 παρ.2 του Σ., ο παραβάτης του ασύλου της κατοικίας τιμωρείται σωρευτικά για παραβίαση του οικιακού ασύλου και για κατάχρηση εξουσίας, όπως ο νόμος ορίζει. Το θέμα ρυθμίζουν οι διατάξεις των άρθρων 239 και 241 Π.Κ.

Η διάταξη του άρθρου 241 Π.Κ. αποσκοπεί στην προστασία του συνταγματικώς κατοχυρωμένου οικιακού ασύλου από προσβολές που προέρχονται από εκπροσώπους της αρχής. Αντίθετα, διαταράξεις του οικιακού ασύλου που προέρχονται από ιδιώτες ή από υπαλλήλους για σκοπούς εκτός της υπηρεσίας τους αποτελούν διατάραξη οικιακής ειρήνης και τιμωρούνται κατ' άρθρο 334 Π.Κ. με ελαφρότερη ποινή. Η αξιόποινη εγκληματική ενέργεια κατ' άρθρο 241 Π.Κ. συνιστάται στην είσοδο του υπαλλήλου στην κατοικία άλλου προσώπου χωρίς τη θέληση του τελευταίου. Υποκειμενικώς απαιτείται δόλος ο οποίος περιλαμβάνει τη γνώση και τη θέληση των στοιχείων της πράξης, δηλαδή γνώση του δράστη ότι έχει την ιδιότητα του υπαλλήλου, ότι εισέρχεται στην κατοικία άλλου χωρίς την θέληση του και ότι ενεργεί χωρίς τη τήρηση των νόμιμων διατυπώσεων κατ' άρθρο 9 Σ. και 253 επ. Κ.Π.Δ ³⁸.

³⁶ Βλ. Π. Δαγτόγλου, *op. cit.*, Α', σελ 345 παρ. 530

³⁷ Βλ. Π. Δαγτόγλου, *op. cit.*, Α', σελ 345 παρ. 530

³⁸ Βλ. *απ.* 36/1976 του Πλημμ/κείου Τριπόλεως.

6.2 Αστικές κυρώσεις

Η ερμηνευμένη διάταξη του Συντάγματος καθιερώνει την αστική ευθύνη των παραβατών. Το περιεχόμενο της αστικής ευθύνης είναι η υποχρέωση τους « σε πλήρη αποζημίωση του παθόντος » περιουσιακή και μη ³⁹. Η διάταξη επιφυλάσσει κατ'αρχήν τη ρύθμιση του θέματος στο νόμο. Δεδομένου ότι ο νόμος αυτός δεν εκδόθηκε, εφαρμόζονται εν προκειμένω οι διατάξεις των άρθρων 297, 298 επ. , 932 του Α.Κ. , εφόσον δεν είναι αντίθετες προς τη διάταξη του Σ. (άρθρο 112 παρ. 1 αυτού). Η ευθύνη προς αποζημίωση βαρύνει προεχόντως τον παραβάτη του οικιακού ασύλου και συντρεχόντως το δημόσιο⁴⁰. Οι διατάξεις επομένως του άρθρου 85 παρ. 1 και 86 του Υπαλληλικού Κώδικα (Π.Δ. 611/1977) που καταργούν την υπαλληλική ευθύνη έναντι του ζημιωθέντος , δεν εφαρμόζονται εν προκειμένω ⁴¹.

6.3 Πειθαρχικές κυρώσεις

Η διάταξη του άρθρου 9 παρ. 2 του Σ. δεν προβλέπει την πειθαρχική ευθύνη των παραβατών . Η ευθύνη όμως αυτή προκύπτει αναμφίβολα από τις διατάξεις του πειθαρχικού δικαίου των δημοσίων υπαλλήλων. Πράγματι , η μη εκπλήρωση μιας συνταγματικής υποχρέωσης του υπαλλήλου αποτελεί πρόδηλα « παράβαση καθήκοντος » υπό την έννοια για παράδειγμα του άρθρου 206 παρ. 1 στοιχ, κη' του Υπαλληλικού Κώδικα. Για το αδίκημα της παράβασης καθήκοντος μπορεί , σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 207 παρ. 4 στοιχ, β' του Κώδικα αυτού, να επιβάλλεται στον υπάλληλο ακόμη και η ποινή της οριστικής παύσης .⁴²

6.4 Δικονομικές κυρώσεις

Εκτός από τις ανωτέρω κυρώσεις ουσιαστικού δικαίου, η παραβίαση του ασύλου της κατοικίας έχει και δικονομικές συνέπειες : αποδεικτικά στοιχεία που ανεβρέθησαν σε έρευνα κατ' οίκον κατ' παράβαση του άρθρου 9 παρ. 2 δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο ή αποδεικτικό στοιχείο καμίας διαδικασίας ⁴³.

7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αναλογιζόμενοι , τη σημαντικότητα του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος του ασύλου της κατοικίας για την εύρυθμη και ειρηνική λειτουργία της οικογενειακής ζωής και εν γένει της κοινωνίας, διαπιστώνουμε τη σοβαρότητα των κυρώσεων και την ποικιλία των νομοθετημάτων τα οποία το αφορούν με σκοπό την προστασία του.

Το δικαίωμα της προστασίας του ασύλου της κατοικίας εμφανίζεται συνήθως παράλληλα με άλλα δικαιώματα όπως αυτό της συνάθροισης, της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και συμμετοχής στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας , του ιδιωτικού βίου , της ελευθερίας κινήσεως , της ιδιοκτησίας , της ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης και της ίδρυσης πολιτικών κομμάτων. Όλα τα ατομικά δικαιώματα, η πολιτεία, εύλογα τα προστατεύει. Γιατί, μόνον όταν οι πολίτες κάνουν χρήση άνευ περιορισμών των συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων τους, υπάρχουν οι προϋποθέσεις για την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας και την απρόσκοπτη εξέλιξη και πρόοδό της.

³⁹ Βλ. Π. Δαγτόγλου, *op. cit.*, Α' , σελ 345 παρ. 530

⁴⁰ Βλ. Π. Δαγτόγλου, *op. cit.*, Α' , σελ 345 παρ. 530

⁴¹ Βλ. Π. Δαγτόγλου, *op. cit.*, Α' , σελ 345 , σημ . 1

⁴² Βλ. Θ. Παναγόπουλου , Στοιχεία Υπαλληλικού Δικαίου , 1985, σελ. 181.

⁴³ Βλ. Π. Δαγτόγλου, *op. Cit.*, Α' , σελ 346 παρ. 531

8. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. **ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ Γ. ΑΝΔΡΕΑΣ**
Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Θ' εκδ. 2001, σελ. 1037 επ.
2. **ΚΑΡΡΑΣ ΑΡΓΥΡΙΟΣ**
Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, β' εκδ. 1998, σελ 474 επ.
3. **ΑΝΔΡΟΥΛΑΚΗΣ Κ. ΝΙΚΟΛΑΟΣ**
Θεμελιώδεις έννοιες ποινικής δικονομίας, β' εκδ.1994 σελ. 244
4. **ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ**
Γενικές αρχές αστικού δικαίου, Θ' εκδ. 1997
5. **ΤΣΙΡΗΣ Β. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ**
Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος του ασύλου κατοικίας, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, 1994.
6. **ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ**
Επίτομο συνταγματικό δίκαιο, 9^η εκδ. 1998.
7. **ΒΑΡΕΛΑΣ Α. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ**
ΝοΒ 1989, σελ 832 επ., Διατάραξη οικιακής ειρήνης.
8. **ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ Γ. ΑΝΔΡΕΑΣ**
Τα αμυντικά δικαιώματα του ανθρώπου και η μεταβολή της έννομης τάξης, 1991.
9. **ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ Δ. ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ**
Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, τομ. Α', 1991.
10. **ΜΑΝΕΣΗΣ ΑΡ.**
Ατομικές ελευθερίες, σελ. 222επ.
11. **ΣΒΩΛΟΣ ΑΛ./ ΒΛΑΧΟΣ Γ.**
Το Σύνταγμα της Ελλάδος, έκδ.Β' 1955, σελ.310επ.

9. ΑΝΑΛΥΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

-) **Γν. Εισαγγ. ΑΠ αρ. 13/06.03.1953**
«Κατ' οίκον έρευνα στην προανάκριση»
-) **Γν. Εισαγγ. ΑΠ αρ. 45/22.12.1953**
«Προϋποθέσεις του παρανόμου τυχερών παιχνιδιών σε ιδιωτική οικία»
-) **Γν. Εισαγγ. ΑΠ αρ. 34/22.09.1958**
«Το νόμιμο ή μη της εισόδου οργάνων του Ε.Ι.Ρ. με τη συνοδεία αστυνομικών σε κατοικία για τη σφράγιση ραδιοφώνου συνδρομητή»
-) **Α.Π. αρ. 34/1968**
«Αίτηση αναιρέσεως»
-) **Γν. Εισαγγ. Εφετών Αθηνών αρ. 6236/08.04.1969**
«Υπόνοιες διεξαγωγής τυχερών παιχνιδιών δεν δημιουργούν δικαίωμα παραβιάσεων του οικιακού ασύλου»
-) **Πλημμ/κειο Ζακύνθου αρ. 60/1971**
«Διαφωνία συγκατοίκων στη Ζάκυνθο»
-) **Εφετείο Αθηνών αρ. 551/1972**
«Υπόθεση κρατουμένου των φυλακών Μπογιατίου»
-) **Α.Π. αρ.778/1972**
«Απόπειρα βιασμού στη Θεσ/νικη»
-) **Α.Π. (σε συμβούλιο) αρ. 6/1974**
«Υπόθεση του κρατουμένου στην Αίγινα»
-) **Πλημμ/κείο Τριπόλεως (σε συμβούλιο) αρ. 30/1976**
«Υπόθεση παράνομου κυνηγιού»
-) **Γν. Εισαγγ. Πλημμ/κειου Αθηνών αρ. 8/08.05.1977**
«Ο χώρος εργασίας στις βιομηχανικές μονάδες δεν αποτελεί κατοικία, με την έννοια του άρθρου 9 του Συντάγματος»
-) **Γν. Εισαγγ. Πλημμ/κειου Ηγουμενίτσας αρ.1/22.03.1978**
«Δεν είναι απαραίτητη η παρουσία δικαστικού λειτουργού στην εκτέλεση αποφάσεως ή πρωτοκόλλου διοικητικής αποβολής για βίαιη αποβολή από δημόσιο οίκημα»
-) **Γν. Εισαγγ. Πλημμ/κείου Αικατερίνης αρ. 1/01.04.1978**
«Προϋποθέσεις εφαρμογής του οικιακού ασύλου σε αυτοκίνητο όχημα»
-) **Μονομελές Πλημμ/κείο Πειραιώς αρ. 3444/1982**
«Υπόθεση του Επιθεωρητή»
-) **Α.Π. (Τ.μ Γ') αρ. 673/1983**
«Μαγνητοφώνηση τηλεφωνημάτων της συζύγου»
-) **Α.Π. αρ.1600/1986**
«Υπόθεση του εξοργισμένου συζύγου»
-) **Α.Π. (Τ.μ Γ') αρ. 503/1987**
«Υπόθεση των Σύριων ορφανών»
-) **Α.Π. αρ. 848/1987**
«Υπόθεση του εξοργισμένου συζύγου»
-) **Α.Π. (σε συμβούλιο) αρ. 206/1994**
«Είσοδος σε διαμέρισμα μετά από πυρκαϊά»
-) **Α.Π. (σε συμβούλιο) αρ. 97/2002**
«Αιτιολογία απαλλακτικού βουλεύματος κατηγορουμένων αστυνομικών»